

ROEPENDE ADELAARS IN DE BIJBEL

Adriaan Soeting

De derde weeroep van de adelaar

Openbaring 8:13

Tot driemaal toe krijste de hemelhoog zwevende adelaar. Driemaal klonk zijn weeroep over de aarde en de mensheid. Na het eerste en het tweede gekrijs volgde ramp op ramp. Wat gebeurde na het derde weegeroep? Die derde roep vormt een exegetisch probleem.

Dr. A.G. Soeting is emeritus predikant en medewerker van Interpretatie.

Er komen veel dieren voor in het laatste bijbelboek. Allereerst natuurlijk het Lam als aanduiding van Christus. Verder normale zowel als tot monsters vertekende dieren, paarden en sprinkhanen die met paarden worden vergeleken, schorpioenen, kikkers, draken en slangen, en ook enkele keren een adelaar. In hoofdstuk 4 staan vier wezens in het hemelse paleis om de troon van God en een ervan heeft het aanzien van een adelaar met uitgespreide vleugels. Johannes van Efeze zag dat in een visioen. Het gehele boek van Johannes bestaat uit visioenen, onder andere drie series van zeven plagen die de aarde en de boosdoeners daarop zouden treffen. Dat zou een gruwelijke, maar toch ook een een-tonige opsomming kunnen zijn. Johannes is echter een uitstekend stylist en hij weet door kunstgrepen de spanning van de tekst te bewaren en zelfs te intensiveren. In de tweede serie van zeven plagen beschrijft hij hoe hij zeven engelen zag staan aan wie zeven bazuinen werden gegeven. Het bazuingeschal van elk der engelen luidde een plaag in waarmee de mensenwereld wordt gestraft. Johannes verhoogt de spanning van zijn verhaal door na het vierde bazuingeschal een episode in te voegen: hij beschrijft hoe hij in zijn visioen hoog aan de hemel een adelaar zag vliegen die een wee-geroep uitte: 'Wee! Wee! Wee de mensen die op aarde leven! Want dadelijk klinken de bazuinen van de drie engelen die nog niet geblazen hebben'. Het gekras van de adelaar klonk voor het gehoor blijkbaar als ouai, 'wee'¹.

Een stilistische parallel

Een zelfde stilistisch procedé had Johannes toegepast in de eerste serie van zeven plagen. Elke plaag daarvan werd ingezet door het verbreken van een zegel waarmee een boekrol was verzegeld. Telkens wanneer een zegel verbroken werd, sprak een van de vier wezens die om de troon van God staan, het woord 'Kom!' en dan verscheen een paard en ruiter waardoor een plaag werd voltrokken. Na vier plagen, bij de verbreking van het vijfde zegel, treedt een verandering op. Johannes ziet een altaar en daaronder de zielen van hen die om het geloof gedood waren. Deze zielen riepen om wraak jegens hen 'die op de aarde wonen', Openbaring 6:10. In hoofdstuk 8 is weer

sprake van een altaar, waarop wierook werd gebrand en de rook daarvan steeg omhoog, met de gebeden van de heiligen. Er is dus niet alleen sprake van een stilistische parallel. In Op. 8:13 wordt, na de eerste vier bazuinstoten en daarop volgende rampen, het geroep van de heiligen uit Op. 6:10 verhoord, 'Wee, wee, wee hun die op de aarde wonen!'.

De eerste exegetische problemen

Heeft de adelaar in Openbaring 8:13 iets te maken met dat ene van de vier wezens in de hemelse troonzaal van Openbaring 4? Beale laat in zijn dikke commentaar die mogelijkheid open². Hoe dit ook zij, de adelaar wordt hier geïntroduceerd als bode van God, zoals ook in het Eerste Testament gebeurt. Johannes heeft mogelijk gedacht aan Hosea 8:1, 'De bazuin aan uw mond! Als een arend (komt het) tegen het huis des HEREN' (vert. NBG-51). Over het functioneren van de adelaar in andere bijbelboeken schrijft Marieke den Braber elders in deze aflevering van Interpretatie.

Belangrijker is de kwestie van de 'aardebewoners'. De meeste commentatoren menen, dat met 'de mensen die op de aarde wonen' de vijanden van de kerk worden bedoeld. Nu lijkt me dit een anachronisme. Er waren wel vele groeperingen van Joden en niet-Joden die Jezus als de Messias beschouwden, maar in de dagen dat Johannes de openbaring schreef – volgens de nieuwere inzichten 70 n. Chr. – kon je nog niet spreken van 'de kerk'.

Voor 'aarde' staat in het Grieks het woordje γῆ, dat, evenals het Hebreeuwse equivalent ἔρῆς, zowel 'aarde', als 'land' kan betekenen, meer in het bijzonder: het land Israël. Er zijn dan ook commentatoren die hier spreken van de Jódse vervolgers van de kerk. David Chilton wees erop³, dat de uitdrukking 'zij die op de aarde wonen' twaalfmaal voorkomt in Openbaring en dus een aanduiding zou zijn van de twaalf stammen van Israël. Het woordje 'dus' lijkt mij hier overdreven. Als het beeld van de adelaar in Openbaring 8:13 echter geïnspireerd is door Hosea 8:1, zou er inderdaad in Op. 8:13 sprake kunnen zijn van 'bewoners van het land', dat is het land Israël. In Hosea 4:1 wordt reeds met de 'bewoners van het land' de Israëlieten bedoeld en zo zouden volgens

sommigen in Op. 8:13 het Joodse volk en vooral zijn leiders bedoeld zijn⁴. Het ligt echter meer voor de hand dat in Op. 8:13 moet worden vertaald: 'de bewoners der aarde', meer in het bijzonder 'allen die het beest, dat is de Romeinse keizer, aanbaden' (Op. 13:8), zij die bogen voor de Romeinse staatsmacht en deelnamen aan de staatscultus waarin de keizer als god werd aanbeden.

Het wee-geroep van de adelaar

Toen de vijfde engel geblazen had en zich een sprinkhanenplaag had voorgedaan volgde de verklaring: 'Het eerste wee is voorbij, maar er komen er nog twee!', Op. 9:12. De zesde engel blies, conform het tweede wee-geroep. Het eind daarvan wordt als volgt gemeld: 'Het tweede wee is voorbij, maar het derde volgt binnenkort', Op. 11:14. De vraag is nu: wanneer begon die derde wee en wanneer eindigde die? Dat vermeldt Johannes niet. Hij noemt die derde wee-roep niet. Sommigen verwijzen naar Op. 12:12. Daar is echter wel sprake van een 'wee', maar die komt niet als roep uit de snavel van een adelaar. In iedere geval begon de zevende engel onmiddellijk na het einde van de tweede wee te blazen, Op. 11:15.

De Leuvense hoogleraar, Prof. Dr. J. Lambrecht S.J. stelt in zijn belangwekkende studie over de structurering van het boek Openbaring⁵, dat alles wat in het boek Openbaring volgt na 11:15, 'De zevende engel blies de bazuin', de afwikkeling is van dit laatste bazuingeschal. Het zevende bazuingeschal in Op. 11:15 en het derde niet nader genoemde wee-geroep slaan in eerste instantie echter op wat onmiddellijk volgt, dus op Op. 11:15-19. Het zevende bazuingeschal en impliciet de derde wee-roep kondigen het einde aan. Nadat het bazuingeschal weerklonken is, klonken er in de hemel twee liederen, hymnen. De eerste hymne wordt waarschijnlijk gezongen door 'een grote schare in de hemel' (Op. 19:1). Hij bevat de proclamatie: 'Nu begint de heerschappij van onze Heer over de wereld, en die van zijn Messias.' Een probleem vormt het onderwerp van de volgende zin: 'Hij zal als koning heersen'. Wordt met dat 'Hij' God bedoelt of Christus? Ik denk het eerste; de Messias wordt immers afhankelijk van God gesteld: het gaat om 'zijn Messias'. Gods heerschappij zal zich dan manifesteren, en de Messias zal in die macht delen.

De tweede hymne is een dankgebed en wordt gezongen door de 24 presbyters, die wij kennen uit hoofdstuk 4. Het begin van die tweede hymne, *eucharistoumen soi*, 'wij danken U', zou later als gebedsinleiding worden gebruikt in liturgische teksten zoals in de *Didachè* en in de *Apologie* van Justinus.

Als bijstelling van de aanroeping 'Here God' staat in deze tweede hymne 'die is en die was'; de woorden 'en die komt' ontbreken, want God is bij het zevende bazuingeschal gekomen. Al eerder is gesteld, in Op. 10:7, dat bij het blazen van de zevende bazuin de vol-

Foto: Anton Sinke

ending zal komen, althans, dat het 'geheimenis van God dan voleindigd zal zijn'. Wij moeten dat bazuingeschal natuurlijk proleptisch verstaan. Johannes ziet het in zijn visioen gebeuren.

In het tweede deel van de tweede hymne wordt gewag gemaakt van het oordeel dat gekomen is waaraan alle doden zullen worden onderworpen⁶. Dit tweede deel heeft dan ook een ander karakter. Het beschrijft het gebeuren dat plaats vindt als God zijn heerschappij manifesteert. Johannes ziet in zijn visioen ook nog de ark van het verbond staan in de geopende hemel. Dit zichtbaar worden van de ark, en het plaatsvinden van bliksemstralen en donderslagen, aardbeving en zware hagel (Op. 8:15) zijn de begeleidingsverschijnselen van het optreden van God.

Johannes' boek is een troostboek. Te midden van het geweld van de satanische machten ziet Johannes al hoe het einde wezen zal. Hij zag al voor ogen hoe degenen die de aarde verderven, zelf in het verderf gestort zullen worden. De derde wee-roep luidt het oordeel in, de overwinning van Hem die met het zwakste dier wordt vergeleken, een Lam, maar met die overwinning begint het vredesrijk.

- ¹ Zevenmaal komt in de Openbaring een 'wee'-geroep voor; daartegenover staan zeven zaligsprekingen.
- ² G.K. Beale, *The Book of Revelation*, Grand Rapids/Carlisle 1999, pp. 489-491.
- ³ D. Chilton, *The Days of Vengeance*, Ft. Worth (Texas) 1987, p. 129.
- ⁴ Zo ook: Alan James Beagly, *The 'Sitz im Leben' of the Apocalyp with Particular Reference to the Role of the Church's Enemies*, Berlin/New York 1987, pp. 34-36, 52.
- ⁵ Jan Lambrecht S.J., 'A Structuration of Revelation 4,1-22,5', in J. Lambrecht (red.), *L'Apocalypse johannique et l'Apocalyptique dans le Nouveau Testament*, Gembloux/Leuven 1980, 77-104.
- ⁶ Wilhelm Bousset stelt ten onrechte in zijn beroemde commentaar *Die Offenbarung Johannis*, Göttingen 1906, S. 297, dat de zevende bazuin geen 'wee' brengt.